

TAMÁS ATTILA

JÓZSEF ATTILA KÖLTÉSZETÉVEL ROKON
SAJÁTSÁGOK RADNÓTI MIKLÓS LÍRÁJÁBAN. 1968.

TAMÁS ATTILA:

JÓZSEF ATTILA KÖLTÉSZETÉVEL ROKON SAJÁTOSSÁGOK RADNÓTI MIKLÓS LÍRÁJÁBAN

Kevés olyan írás születik Radnóti Milósról, amelyben ne szerepelne József Attilának a neve. Forrongó éveik költői termésének hasonlóságairól, „lehiggadásukról”, népiességük rokon és eltérő vonásairól, a szocializmushoz való viszonyuk milyenségéről, antifasizmusukról esik bennük leginkább szó, nem ritka Radnóti életművének úgy általában a József Attilához való viszonyítása sem. Ritkább a közvetlen hatások konkrétabb vizsgálata: Radnóti-verssorok, műveiben található költői „megoldások” összevetése a csupán néhány évvel előtte járó, mégis másik nemzedéket képviselő költő-kortárs soraival, alkotásaival, A meglevők jobbára a korábbi évek Radnótijának verseit érintik. A későbbiek közül leginkább a *Táj, változással*-típusú — az idilli felszín a „mélyben” rejlő feszültségekkel és disszonanciákkal ellenpontoszó, azt így mintegy megkérdőjelező — versekről esik szó.¹ Az alábbiak ezért is inkább az érett, kiteljesedett alkotói korszak termését vetik vizsgálat alá, mindenekelőtt ebben az anyagban kívánják a józsef-attilai életmű esetleges ill. föltételezhető hatásának elemeit kimutatni, ennek a kapcsolatnak a jelentőségére kívánnak rávilágítani. Ebben az irányban eddig kevesebb lépés történt, az egyetlen Radnótiról írott könyv — Bori Imre érdekes, igényes munkája — is csak egy-két ponton vizsgálódik ebben az irányban; leginkább még Gádorosi Vas Istvánnak a *Törvény* c. költeményt elemző írása figyelmeztet e kutatások előtt álló lehetőségekre.²

Ha első hasonlóság-élményeinket kívánjuk konkrétumokhoz kötni, önként kínálkozik bizonyos *szavaknak* a kiválasztása. A „motoz”, a „karcsú”, a „tűnődik”, a „hűvös”, a „szelíd” ezek közé sorolható. Ez önmagában még lehet azonban külsődleges vagy akár véletlenszerű kapcsolat is, már csak azért is, hiszen olyan különösen azért nem szokik szembe e szavak gyakorisága a két költői életműben. Lényegesebb — illetőleg minden bizonnyal valóságos — kapcsolatra vagy rokonságra enged viszont következtetni³ az a körülmény, hogy ezeknek a szavaknak

¹ L. Mindenek előtt Diószegi András: Radnóti-problémák (ItK. 1964. 5—6. 573—89.) — más fontosabb helyeken: Lator László: Radnóti költői fejlődése (IT. 1954. 3. 259—74.), Koczás Sándor bevezető tanulmánya Radnóti Miklós összes versei és műfordításai 1954-es kiadásához, Tolnai Gábor: Radnóti Miklós, (ItK. 1962. 5. 593—627), Bori Imre: Radnóti (Novi Sad, 1965.), Rónay László: Az ezüstkor nemzedéke (1967).

² G. V. I. Radnóti Miklós: *Törvény* (Tiszatáj, 1964. dec. 6.)

³ A hatáskutatás területének meglehetősen „ingoványos” természetéről talán nem szükséges itt külön szólni. De a további vizsgálódások legfőbb célja amúgy sem egyes elemek teljes vagy részleges eredetiségének vagy pedig átvétel-voltának filológiai bizonyítása — ez a feladat a majdani Radnóti-monográfia szerzőjére hárul — hanem inkább olyan *hasonlóságok* kimutatása, melyeknek együttes jelentkezése *nem tárgyalható egymástól függetlenül*. Mert ha nem közvetlen vagy közvetett

— illetőleg az általuk jelölt dolgoknak, jelenségeknek — a variánsai (ill. ezek megjelölései) ugyancsak előfordulnak mindkét költőnél. Jó példa erre Radnóti legérettebb, posztumusz kötetének, a *Tajtékos ég*nek méltán címadóul választott verse, illetőleg ennek néhány részlete.

Megállok itt a fa tövében,
lombját zúgatja mérgesen.
Lenyúl egy ág. Nyakonragad?
nem vagyok gyáva, gyöngé sem,
csak fáradt. Hallgatok. S az ág is
némán motoz hajamban és ijedten.

„Csend fülel, motoz a sötét” — olvassuk a *Mondd, mit érlel...*-ben, „Nedvesség motoz a homályban, a földre ledőlt fa lombjában s megnehezíti az út porát” — észleljük a *Külvárosi éj* sorait olvasva. Semmiképpen nem tekinthető ez esetleges mozzanatnak abban a világban, melyben „egy kis faldarab azon tűnődik, hulljon-e”, ahol az eldobott papírdarabka is „mocarog s indulni erőtlén”. A molekulák koccanásait (*Téli éjszaka*) virág elfáradását (*Kultúra*), udvarra loccsantott szappanos-víz rezzenéseit (*Szappanosvíz*), eső első cseppjének lehulltát (*Hangya*) egyaránt számon tartó költő éber, hűvös figyelméről is vallanak ezek a sorok — de hasonlóképpen arról is, aki „idegei hálójának” rezdüléseivel a veszélyt, az ellenségességet tudja mindig megsejteni. Vagy — megfordítva a sorrendet — arról a költőről, aki nemcsak veszélyt sejtő nyugtalansággal reagál minden jelzésre, amely *talán* veszélyről ad hírt, hanem aki ennek ellenére fegyelmezetten, pontosan vesz tudomásul és jegyez föl mindent. Azt is, hogy „a fagyra tört emel az ág” (*Téli éjszaka*), azt is hogy a homály lágyan „babráló” moccanásaiba „beléreszket” a fa tömött lombja (*Falu*), azt is, hogy

Pokoli, tompa puffanások,
puha füveken járkálások.
Szarvasok agancsai hullnak.
Vagy virág után ágak nyúlnak? (*Piros hold körül*)

és azt is, hogy ...Ágak, karok nyúlnak:
Minden hatalmat!.. Lombos hajamba
száraz ág hull. A száraz ágak hullnak (*Bánat*)

Térjünk vissza a Radnóti *Tajtékos ég* c. verséhez — a József Attilától vett utolsó idézetek úgyis ennek a versnek a kiemelt részletével mutatnak bizonyos rokonságot.

A „motozás”, az ág rezzenéseinek-moccanásainak észlelése a költemény által megjelenített cselekményben különös csönd uralkodásának idején történik meg: „Neszekkel teljes, langyos csönd ölel, mint születésem előtt”. Ismert József Attila-i állapot ez — vagy legalábbis: annak a rokona. Az *Alkalmi vers...* szereplője „sok lágy levegő locsolgat”-ását érzi, (ott nézi a levelek játékát, ott észleli „a homály pamutlombjai”-nak ingását is) a *Levegőt!*-é „langy sötétség” bársony permetegében észleli földre lehullt levelek zörrenését (s ennek fájdalmas jelentését), akár a *Külvárosi*

hatáson alapulnak, akkor még inkább *rokon alkati sajátosságoknak a megtestesülései*. (E rokon költői alkat pedig részint a kor, részint a személyi adottságok-körülmények hasonlóságában gyökerzik.)

éj-nek alkonyi homályba merülő konyhában nézelődő alakja az apró tárgyak mocorogását. — Félelmes titkok sejtelve, születés előtti öntudatlanság szintjének ősi kapcsolata a külvilággal: ez a *Tajtékos ég* egyik szférája. A másik: a fegyelmezett, hűvös pontossággal való világot-fölmérése. (V. ö.: József Attilánál: „Tengerem ölelő karok meleg homályú, lágy világa. Egem az ésszel fölfogott emberiség világossága” — *Már régesrég...*). Ez utóbbi ölt testet a rövid, szabatos mondatokban, a „megértem azt is, ezt is” tárgyias józanságában, a „nem vagyok gyáva, gyöngé sem, csak fáradt”, a „Cigaretta sodrok magamnak, lassan, gondosan. Élek” higgadt önmagával-szembenézésében, önfigyelésében — mely egyszersmind az ellenséges erőkkkel való szembeszállás némely mozzanatát is magában hordja. A „megállok itt a fa tövében... Hallgatok” másként is József Attilát idézi. (A „mint születésem előtt”-hasonlat kérdéskörét később érintjük.) Ő is ott nézett szembe mindazzal, amivel szembe kellett néznie, „Hol a homályból előhajol egy rozsdalevelű fa” (*Téli éjszaka*), ő is ilyen, örködni állítottak jelzéseinek fegyelmezettségéhez hasonló szűkszavúsággal szól ugyanitt: „Mérem a téli éjszakát. Mint birtokát a tulajdonosa”, másutt: „Ülök. Virrasztok” (*Falu* — Ez a szerkesztésmód egybevág József Attila *Dal* c. versének zárásával is.) Radnóti viszont majd később — vaksin araszolgtatván a papíron — ad hírt virrasztó önmagáról, a *Hetedik ecloga* soraiban: „Csak én ülök ébren...” (József Attila a „langy este”, a „lágy borongás” hangulatának való magát-odaadás lehetőségét elutasítva, égbe röppenő remények tragikomikumát észelve jutott el idáig, Radnóti az esteledés mindent mintegy „lebegő”-vé tevő hangulatában képes meglátni és megláttatni a képzelet-, az álom-kínálta szabadulás groteszk jellegét, s helyette az éber figyelés magatartását magáévá tenni.)

Ez a kettőség a két költői életmű rokon sajátosságainak talán a legfontosabbja. Az éberség „vonulata” éppúgy ott van az idézett versnek az egészében, mint ellentétéé, a „suhogó álmok” világáé, s az ellentét még erőteljesebben szembesítődik a *Levél a hitveshez*-ben: ott mondhatni az egész versstruktúrát ez határozza meg. Egyfelől felködlő emlékek, álmok, talán a gyermekkort idéző, a gyermekkorban hitt csodák és a jelenben megújuló csoda-hitek — másfelől a hallgatás hűvös figyelme, az elmének még önmagára is ráirányuló, a lelki mechanizmus mozgásait is pontosan megláttató fegyelmezettsége. „Ha kell, bíbor parázson, ha kell, zuhanó lángok közt varázslom majd át magam” — vallja végül az érzelmi-indulati fűtöttség sugallatára, amíg „a 2×2 józansága” ismét szavát nem hallatja benne. *Ellentétes* (hiszen azt írja: „hull rám”), de egyszersmind *erősítő* (hiszen „s” kötőszavakkal jut el folyamatosan, egyetlen lendülettel idáig a „varázslom”-tól) a hatása ennek a „2×2”-nek. Radnóti előtt csak József Attila fogta ehhez hasonlóan egységbe ezt az ellentétet, egyik nagy versének, *A város peremének* súlyos záróstrófaiban: „A költő... az adott világ varázsainak mérnöke...” Aligha lehet hát pusztá véletlen annak forrása sem, hogy a „valóság voltál — álom lettél újra” kettőségében, a jelen valóság és a képzeletben jelenné színeződő múlt egymást váltásának ritmusában mintha az Ódában költői testet kapó szemléletváltás újulna meg: „Az úton senki, senki. Látom hogy meglebbenti szoknyád a szél... És a törékeny lombok alatt... ím, újra látom...”

Ehhez némiképp hasonló kettőség ugyan másoknál is van, ilyen határozottan, az ellentétet ennyire szorosan és tudatosan egybekapcsolva azonban aligha leljük meg. A jelenleginél lényegesen szélesebb körű kutatás pedig valószínűleg még azt is kimutatná, hogy maga ez a bizonyos „mások” sem csak úgy általánosságban volna megemlíthető: a huszadik századi magyar lírának egyik sajátossága, hogy egyfajta lírai realizmusként jellemezhető áramlat alakult ki benne a fejlődés során: a lélek legszertelenebb csapongásait egyszerre kifejező és ábrázoló, a szubjektív élményt

közvetlenül továbbad, de azt objektíve mindjárt mintegy „a helyére tevő” költészet.* (Az említett költőkön kívül különösen a késői Szabó Lőrinc és Illyés Gyula költészete érdemel ebből a szempontból figyelmet. — Az önmegfigyelésnek egyik megnyilvánulása egyébként a versalkotási folyamat némely mozzanatának néha már borzongatóan hideg rögzítése is. József Attila pl. azt írta le a *Ki-be ugrál...* soraiban, hogyan éli föl azt, „mit úgy hívtam: én”, az alkotási folyamatban, „amíg elkészül ez a költemény”, Radnóti azt nézi döbbenetesen a halott Babitshoz írt versben, „Hogy összetörte már a fájdalom, nézd, ezt a költeményt is”; „férges között élek én, ott készül e költemény” — írja majd a *Gyökérben*. A *Ki-be ugrál...*-nak „Költemény... televény” — egybecsengése is megvan Radnótinál az *Ősz és halál* végén.)

Más mozzanatokra is érdemes azonban még fölfigyelni. „Szorgos halál kutatja ezt a kort” — olvassuk a más szempontból már vizsgált *Tajtékos égben*, mindjárt a második sorban. József Attilának *Elmaradt ölelés után* c. költeményében ezzel rokon élményt kifejező, pontosan így fölépített mondattal találkozunk — csak a szavak mások: „Makacs elmulás tolja a világot”. (A „szorgos” és a halál-képzet összekapcsolása is megtalálható egyébként az *Ódában*: „szorgos szerveim, kik újjászülnek napról napra, már fölkészülnek, hogy elnémuljanak”.) A két mondat közül a József Attiláé erősen kötődik az idő-problematikához, mely József Attila életművében annyira fontos szerephez jut. Kevésbé figyelt föl eddig a kutatás arra, hogy az idő motivuma milyen sűrűn tér vissza Radnótinál is, mégpedig hasonló nyelvi formában. A „makacs elmulás” időképzetével rokon a Radnótinál szereplő „folyton gyűrűző idő” (*Hasonlatok*); „rémítő gyermekét szoptatja nappal, éjjel szederjes mellén a dajka idő” — olvassuk az *Őrizz és védj* soraiban „hűvöset lehell a hús idő” a *Piranoi emléken*, „megáll a támolgyó idő”, „új szégyent ró szívembe az idő”, „motoz a surrogó idő” — olvassuk máskor (*Törvény, Elégia, Hajnaltól éjjelig*). A Dési Huber Istvánt búcsúztató sorokban a „munkáló idő” szókapcsolattal találkozunk. „Miért vett mégis karjára az idő” — kérdezi a *Negyedik ecloga* elején, hogy majd eljusson a törvény megfogalmazásáig: „emel s leejt a hullámozó idő”. Az *Eszméletben* József Attila a képzelet erejével kívánt szembeszállni az idő törvényével (ez egyébként az említett képzelet-valóság-kettőség problémakörhöz is kapcsolódik): „fölkérshetnéd ifjúságod” — írja. „Talán, ha gyermek lennék újra” — kezdi Radnóti is a *Tajtékos ég* után keletkezett *Talán* c. versét. A tekintetével szabadulást keresőn az ég felé forduló József Attilát az döbbenette rá a menekülés lehetetlenségére — arra, hogy itt „a vas világ a rend” — hogy „a csillagok, a Göncölök úgy fénylenek fönn, mint a rácsok a hallgatag cella fölött” — Radnóti úgy látja, hogy egy pillanat csupán a képzelve átélt szabadulása: „a rend hálója enged, majd újra összezárad”. (A sor József Attila-i hangvételére Bori Imre könyve is fölhívja a figyelmet. — A rács és a háló motivumának összefüggéseire több József Attiláról szóló

* Talán nem árt ezzel kapcsolatban megemlíteni, hogy az utolsó *Razglednica* időnkénti eredetése — mely szerint ebben sorsának valamiféle vízióját örökölte meg Radnóti — semmiképpen nem lehet helytálló. Ezek a versek — címük és pontos keltezésük is erre utal — hűséges beszámolók megtörtént eseményekről. Nyoma sincs bennük a képzelet csapongásának. Azokban a késői Radnóti-versekben, melyekben az enyhén szürrealisztikus vagy éppen idillt festő látomásoknak szerep jut, ezek realisztikus keretbe ágyazottan — tehát *mint látomások* — jelennek meg, a negyedik „razglednica” viszont egyértelmű határozottsággal megtörtént eseményre utal, nem látomásra. Minden bizonnyal az erőltetett menetnek egyikének részletét örökíti meg: egyik társának halálát, aki mellé ő is odazuhant, de ő — amint ezt kísérője észrevette — még föl birt állni, ezért nem lötték agyon. A vers a maga módján — a ciklus többi darabjához hasonló módon — zárt, kerek egész, nem töredék: a halállal való közvetlen és majdnem végzetes találkozás teljes története, nem pedig saját majdani kivégzésének előzményeiről ad képet.

tanulmány — így a Magyar Irodalom Történetében szereplő is — figyelmeztet.) Ugyanebben a versben találkozunk a késői József Attila-lírában olyan döbbenetes erejű megfogalmazást nyerő „világhiány” ill. „táguló űr”, „üres űr” élményének újrafogalmazásával is: „A világ egyre tágasabb.” (Már a *Járkálj csak, halálraitélt!*-ben is így kiált Radnóti: „zsugorodj, rettentő világ!”) A „gyermek lennék”: a meg-hittebb viszonyok, ösztönös kapcsolatok szintjére való visszavágyás élményköre köt vissza a léttől való ösztönös riadalmak élményköréhez. (E problémakör közös voltára Tolnai Gábor is felhívta a figyelmet. — A „mint születésem előtt” hasonlaltat már az előbbieket során is találkoztunk.) A *Negyedik eclogának* (melynek szóban forgó elemei *Előhang egy „monodrámához”* cím alatt más változatban is szerepelnek) kezdősoraiban a képzelt-földidézett csecsemő- ill. magzat-élmények homályából csap föl a tiltakozás: „Üvöltöttem, nem kell a világ! goromba!” Nem idegen ez a — másutt is „ordító-toporzékoló” — József Attila *Kései siratójának* a fájdalomtól szinte sikoltva vádoló szavaitól, melyekkel anyja ellen fordul, aki őt önnön élete árán életre szülte-nevelte: „...Kértem én?!” És mégis ott van az öntudatlan lét lágy homályába való visszavágyással szemben az ész, a tudatos értelem vállalása. Radnótinak is egyik legmegdöbbentőbb — bár halkán tárgyias hangú — vers-zárása az, mely szerint „bomlik az értelem” (*Nyugtalan őszül*), az elemzett *Talánban* pedig így kiált (vagy talán inkább fohászkodik?) végül: „És mégse hagyj el, karcsú ész!” S ha József Attila a szürkület homályában valami szilárdat, saját tudatának bomlásával szemben az értelmes ember-léthez segítőt keresve a jambus „fogódzó”-jára talál (a *Szürkületben*) Radnóti a láger emberpusztító-aljasító világában utasítja el magától még a hangulatokba feledkezés magatartását is, fegyelmezett versformát alkotva: hexameterekkel is hidat keres és épít egy olyan világhoz, ahol megértik a művében testet öltött etoszt, a kultúrát magától el nem vető embernek a szavát. A legnemesebb értelemben vett „szép szót”.

Nehéz ellentállni a csábításnak: számbavenni az összes lehetséges analógiát, mind a látás- és alkotásmód alapjellegzetességeit, mind az apró részleteket tekintve. József Attila szavai szerint, „szaporodik fogamban az idegen anyag, mint szívemben a halál” (*Levegőt*), Radnótinál az „érik bennem, kering a halál” (*Előhang egy „monodrámához”*), sorral találkozunk, ennek jelentését tartalmazza a „szívemben nő az árnyék” sor is (*Alkonyat*), akár a „szívemben lágyan szendereg a folyton készülő halál” (*Alkonyi elégia* — Távolabbról rokona ennek az *Álomi táj* befejezése is.) A „Nézd a világnak apró rebbenéseit”-záró sor (*Eső esik...*) mintha az „alszanak... ostorok csizmák, kések. Lombok közt a tiszta, tág közök. S a levélrések” (*Falu*)-zárásban testet öltött szemléletnek lenne a programszerű megfogalmazása. A kedvese hűs tenyerének vonalait kutató, „karcsú képzelet”-tel bokája erezetének vonalait felidéző költői én megnyilatkozásai (*Tétova óda, Virág*) és azéi között, aki a vizes poháron kedvese tenyerének erezetét csodálja (*Óda*) ne volna figyelmet érdemlő hasonlóság? Hiszen a *Tétova óda* szerzője is „szerelme rejtett csillagrendszerét” akarja feltárni, s a „nyüzsgő s áradó lét”-hez, „biztos és örök” dolgokhoz érzi hasonlatosnak a szeretett nőt. A *Talán...* végső fordulatának kezdése nem rokon a *Hazám* utolsó szonettjének első felével? A „bomlik a tér fölött a szürkület” (*Cartes postales — Place de la Notre Dame*), a „zizegve bomlik bánatom” (*Koranyár*) nem józsefattilai versrészletek ízét idézi az emlékezetbe? Az oszló „könnyű és ezüst” fűstről szóló sorok (*Emlékeimben*) nem józsefattilai elemeket variálnak? „A jó halál kegyelmét” várás szava nem az „emlékezni és meghalni is jó lesz”-nek valamilyen távoli visszhangja? És vajon a Flórához írt *Hexaméterek* — melynek utolsó sora: a „beleborzongok, látva, hogy nélküled éltem” távolról egybecseng a *Hetedik eclo-*

ga „nem tudok én meghalni se, élni se nélküled immár” zárósorával — nem az eclogák előhangjául írt *Száll a tavasz* kezdő képeiben nyer folytatást?

Egyértelmű pontossággal aligha lehet megválaszolni ezeket a kérdéseket, mint ahogy más, itt föl nem sorolt kisebb-nagyobb hasonlóságok esetét sem. Idővel azonban bizonyára továbbjut ezeken a pontokon a kutatás — a közvetlen hatás-kutatás is. Annak bizonyítására azonban talán az itt elmondottak is elegendők, hogy — jelentős különbségeik ellenére — a két életművet a tágabb értelemben vett *irodalomtörténeti folytonosságnak* mindenképpen erős és fontos szálai kötik egymáshoz, e szálak száma pedig lényegesen nagyobb az eddig számon tartottakénál.

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
(SECTIO PHILOLOGICA)

Nyelv és irodalom. I. 1955.

Nyelv és irodalom. II. 1956.

Irodalom. I. 1958.

Irodalom. II. 1959.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus I. (1960—1961) 1961.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus II. 1962.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus III. 1963.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus IV. 1964.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus V. 1965.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus VI. 1966.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus VII. 1967.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus VIII. 1968.

IRODALOMTÖRTÉNETI DOLGOZATOK

KIADJA

A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI INTÉZETE

1. *Halász Előd*: Vörösmarty és Toldy. 1956.
2. *Pósa Péter*: Babits Mihály: „Kárvavár”. 1956.
3. *Halász Előd*: Bevezetés a Faust II. részéhez. 1956.
4. *Juhász Gyula* elfelejtett Anna-versei. 1956.
5. *Vág Sándor*: A „La Hongrie Republicaine” és Juhász Gyula. 1956.
6. *Berczik Árpád*: Raimund pályakezdése hazánkban. 1958.
7. *Keserű Bálint*: Adalékok Rimay és a Báthoriak kapcsolatához. 1958.
8. *Kovács Sándor*: Szepsi Csombor Márton prózastílusához. 1958.
9. *Kordé Imre*: Néhány adat Csokonai „Kultúra”-jának keletkezéséhez. 1958.
10. *Kálmán László*: Molnár György a realista színháztársas előfutára. 1958.
11. *Nacsády József*: A szegedi parasztnovella keletkezése. 1958.
12. *Kiss Lajos*: Simon István költészete. 1958.
13. *Ilia Mihály*: A Holnap születése. 1959.
14. *Péter László*: Juhász Gyula és a „fekete báró”. 1959.
15. *Nacsády József*: Két kirándulás. 1959.
16. *Kovács Sándor Iván*: Európai humanista hagyomány szerepe Szepsi Csombor Márton írói fejlődésében. Csombor és Bonifacio. 1960.
17. *Kiss Lajos*: A művészi tükrözés kérdéséhez. 1961.
18. *Kiss Lajos*: Mégegyszer a művészi tükrözésről. 1961.
19. *Nacsády József*: Jókai műveinek lengyel alakjai. 1961.
20. *Kiss Lajos*: Modernizmus, formakultúra, korszerűség. 1961.
21. *Kovács Sándor Iván*: Rimay János és Érsek András. 1961.
22. *Bíró Ferenc*: Egy XIX. század eleji kódex Csokonainak tulajdonított versei. 1961.
23. *Kordé Imre*: A XVII. századi Szeged és folklorisztikus elemek az Etelkában. 1961.
24. *Nagy Géza*: Adalék Vörösmarty 48-as szerepléséhez. 1961.
25. *Péter László*: Juhász Gyula „újságírói sikere”. 1961.
26. *Ilia Mihály*: A Nyugat és a Holnap. 1961.
27. *Krajkó András*: Juhász Gyula és az első világháború. 1961.
28. *Bíró Ferenc*: A Mindenest Gyűjtemény (1789—1792) szerkesztőjének nyelv- és irodalom-szemléletéhez. 1962.
29. *Nacsády József*: Jókai „Delejország”-áról. 1962.
30. *Juhász Antal*: Thury Zoltán a Szegedi Naplónál. 1962.
31. *Ilia Mihály*: Juhász Gyula költészetének motívumairól 1908—1911 között. 1962.
32. *Krajkó András*: Piros pecséttel nyílik a titok. 1962.
33. *Szabolcsi Gábor*: József Attila expresszionizmusának kérdéséhez. 1962.
34. *Keserű Bálint*: Epiktétosz magyarul — a XVIII. század elején. 1963.
35. *Vörös László*: Az „új hit” motívum tartalma Juhász Gyulánál. 1963.
36. *Kovács Sándor Iván*: A „Fórum” szerepe felszabadulás utáni irodalmunk történetében. 1964.
37. *Krajkó András*: A „keresztény kurzus” művelődéspolitikájáról. 1964.
38. *Csetri Lajos*: A stílus fogalmai és a korstílusok problematikája. 1965.
39. *Ilia Mihály*: Hatvany Lajos folyóirata: az Esztendő. 1965.
40. *Scheiber Sándor—Zoldos Jenő*: Ady Endre levelei Révész Bélához. 1965.
41. *Tamás Attila*: Vajda János Alfréd regénye c. műve és a magyar romantika néhány problémája. 1965.
42. *Keserű Bálint*: A magyar protestáns-polgári későhumanizmus néhány problémája. 1966.
43. *Kovács Sándor Iván*: Dante neve százötven év magyar irodalmában. 1966.
44. *Ilia Mihály*: Egy vers értelmezésének lehetőségei (Ady Endre: Az ős Kaján). 1966.
45. *Vörös László*: Illyés Gyula lírájának realizmusa. 1967.
46. *Csukás István*: Ján Smrek Petőfi-fordításairól. 1967.
47. *Nacsády József*: Jókai és a népiesség az 1850-es években. 1967.
48. *Kovács S. I.—Kulcsár P.*: Régi magyar írók és prédikátorok kiadatlan levelei. I. 1967.
49. *Keserű Bálint*: Újfalvi Imre és a magyar későreneszánsz. 1968.
50. *Horváth Károly*: A magyar felvilágosult klasszicista dráma a műfaj kelet-európai fejlődésében. 1968.
51. *Ilia Mihály*: Juhász Gyula Tömörkény-kultusza. 1968.
52. *Tamás Attila*: József Attila költészetével rokon sajátságok Radnóti Miklós lírájában. 1968.
53. *Kovács Sándor Iván—Kulcsár Péter*: Régi magyar írók és prédikátorok kiadatlan levelei. II. 1968.